

Media moeten uit Pentagon-bed

Veel tekenen wijzen op hernieuwd falen van de media in Irak, zoals eerder in de Golfoorlog. Toch zijn er nu ook kansen voor betere verslaggeving, meent Jan van Dijk.

Bijna unaniem meenden de critici na de eerste Golfoorlog dat de massamedia gefaald hadden. Zij lieten zich te veel voor het karretje van het Pentagon spannen. Zij volgden zijn persconferenties, gebruikten zijn beelden en zorgden te weinig voor eigen verslagen. Gevolg: een vertekend beeld van de oorlog. Er waren helemaal niet zoveel precisiebombardementen en het aantal burgerslachtoffers bleek achteraf vele malen groter dan vermeld. Aan de andere kant van het front mochten de media van Saddam alleen de platgebardeerde ziekenhuizen en scholen laten zien.

Vergaat het de media deze keer beter? De eerste tekenen zijn niet gunstig. Het nieuws lijkt nog misleidender dan de vorige keer.

Ten eerste zijn de correspondenten nu nog ongelijker verdeeld over beide kanten van het front. Men heeft weliswaar geprobeerd om meer journalisten op plaatsen voor het front te krijgen, maar dit is grotendeels mislukt. Bijna alle journalisten hebben inmiddels Bagdad verlaten. Zij bevinden zich in Koeweit City, Amman en Noord- en Zuid-Irak om uit de tweede hand te rapporteren. De dreiging van Bush en onbetaalbare verzekeringspremies hebben hen verjaagd. Daarmee heeft Saddam de eerste propagandaslag al verloren. Zijn enige, minieme hoop kan zijn om de oorlog te rekken. En daarmee zoveel gruwelen te laten vertonen dat de mondiale bevolking roept om het stopzetten van de oorlog.

De oorlog duurt nu een paar dagen. Bijna 24 uur per dag zien we bommen inslaan, van slachtoffers krijgen we relatief weinig te horen. Angstaanjagend zijn slechts de beelden van oliebranden. Verder lijkt het weer een 'schone' en 'precieze' oorlog. Een tweede teken van eenzijdige berichtgeving is de verleiding van de journalisten door de Amerikaanse en Britse militairen. Zij zijn van tactiek veranderd en suggereren open kaart te spelen. Honderden correspondenten zijn ingedeeld bij legeronderdelen. Die mogen relatief vrij plaatjes schieten en met de soldaten optrekken. Heel wat minder frustrerend dan op een persconferentie van militairen bloenotes volschrijven. Het Engelse leger paste deze tactiek al met veel succes toe in de Falklandoorlog. De Britse journalisten kwamen met juichende ooggetuigenverslagen van de overwinning van hun landgenoten op het slagveld. Enge plaatjes waren er niet. Ook in de eerste Golfoorlog werd deze tactiek beperkt toegepast. Nu is deze er helemaal op gericht: bedelf journalisten en kijkers onder beelden en laat ze toch zo weinig mogelijk zien.

Terwijl de meeste gesneuvelde soldaten en burgers aan het front opgeruimd worden, mogen de cameramensen direct achter de linies de opmarcherende militairen filmen en de Irakezen die overlopen of lijken te juichen om hun bevrijding. Dit heet een gecontroleerde informatieomgeving. Op subtiele wijze, met instemming van de journalisten, geeft men toegang tot het een en niet tot het ander. De eerste dag kregen de journalisten vrijwel niets te zien. Bij de invasie gingen alle sluitzen open. Zodra er problemen opdoemen bij de opmars gaan ze weer half dicht. Met deze schijnopenbaarheid proberen de militairen de verslaggeving strakker, maar slimmer te registreren dan de vorige keer. Het verleidelijke van deze tactiek voor journalisten is dat zij zich verbroederen met militairen en door hun bril gaan zien. Zij

lopen immers hetzelfde gevaar. 'Naar bed gaan met het Pentagon' noemen critici dit.

Een derde reden voor een herhaald falen van de media is de bedrieglijke tv-oorlog. Dit is de eerste live uitgezonden oorlog op tv. Via beeldtelefoons kunnen we oprukkende tanks en vurende kanonnen rechtstreeks aanschouwen. Nog nooit zagen wij zoveel directe beelden van een oorlog. Sommige zenders vullen er 24 uur per dag mee. In werkelijkheid is er nog minder 'te zien' dan de vorige keer. De stortvloed van fragmenten zorgt eerder voor desinformatie. Informatie moeten commen-

Onderzoeksjournalist biedt meer inzicht dan frontbeelden

tatoren ervan maken. Die vrezen voortdurend, terecht, slachtoffer te zijn van propaganda. Zij zeggen dat zij dit 'geloven' en dat 'gevoel' hebben. De gevolgen van het techno-militaire geweld voor de Iraakse bevolking krijgen we bijvoorbeeld niet of nauwelijks te zien.

Toch zijn er ook redenen te verwachten dat de media het in deze oorlog beter doen. Ten eerste is deze oorlog bij voorbaat al hevig omstreden. Uit de geschiedenis weten we dat hoe meer een oorlog omstreden is in de publieke opinie van een land, hoe genuanceerder de verslagen worden. Dit bleek in de Vietnam-oorlog. De gangbare mening is dat de media het in deze oorlog bedorven hebben voor de Amerikaanse militairen. Wetenschappelijk onderzoek wees naderhand uit dat dit niet klopt. De Amerikaanse media waren het overgrote deel van de oorlog helemaal niet kritisch. Pas toen veel gesneuvelde en invalide soldaten terugkeerden en het verzet tegen de oorlog toenam, kregen we een 'andere kant' van de oorlog te zien. Zo kan men aan het begin

van deze oorlog in de landen met veel binnenlands verzet hiertegen al zien dat de berichtgeving niet zozeer objectiever en onpartijdiger als wel pluriformer, argwanender en kritischer is.

Er is meer ruimte voor twijfel en aandacht voor het verzet tegen de oorlog. Er is een wereld van verschil tussen het Amerikaanse nieuwskanaal Fox News (honderd procent propaganda), het Amerikaanse CNN en het Europese CNN. De laatste is met de BBC heel wat genuanceerder. Mogelijk hebben de Amerikanen zich vergist met hun strategie van van gecontroleerde openheid. Nu de opmars tegenslagen ondervindt, komt dit snel naar buiten.

Dit wordt vooral veroorzaakt door een tweede feit. CNN en de BBC hebben niet langer het monopolie. Er zijn nu meer internationale nieuwszenders tot en met een Arabische: Al Jazeera. De betere tv-programma's putten zoveel mogelijk uit al deze bronnen. Heelaas geldt dit alles niet voor Amerikaanse kijkers die niet, zoals wij, kunnen zappen tussen diverse (buitenlandse) zenders.

De laatste feiten wijzen de weg voor betere oorlogsverslagen. Pers en omroep hebben vergeefs geprobeerd meer mensen op locatie te krijgen. De inzet van nieuwe media (eigen satellietverbindingen en het internet) heeft nauwelijks gebaat. Ondertussen zijn de bronnen voor goede onderzoeksjournalistiek rijker dan ooit. Natuurlijk, tv leeft van directe beelden, maar goede onderzoeksjournalistiek levert betere achtergronden dan batterijen vermeende deskundigen in de studio. Vooral de schrijvende pers moet deze kans grijpen omdat zij het bij directe verslagen toch verliest van tv. Een deskundige journalist die de bronnen goed met elkaar vergelijkt en de slechte wegstreept, kan ons meer informatie verschaffen dan een hele reeks plaatjes-schietters aan het front.

J.A.G.M. van Dijk is hoogleraar communicatiewetenschap aan de Universiteit Twente.